

FENOMENOLOGIA

Edmund **Husserl**

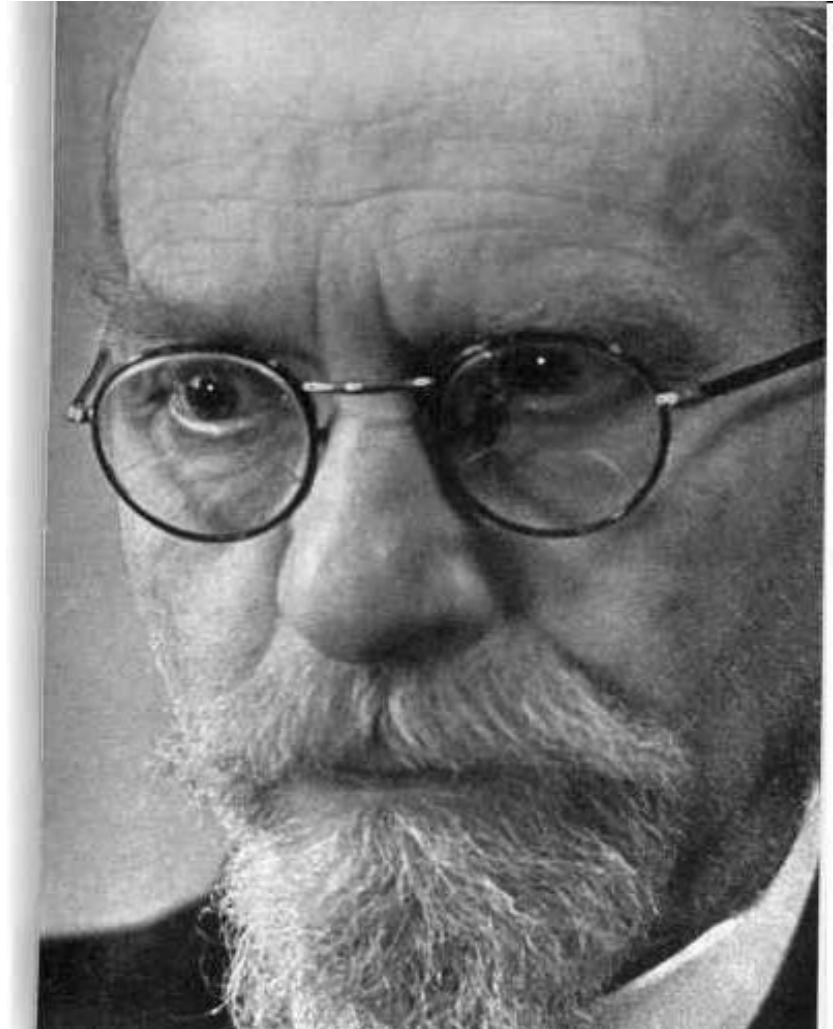
Max **Scheler**

Roman **Ingarden**

Edith **Stein**

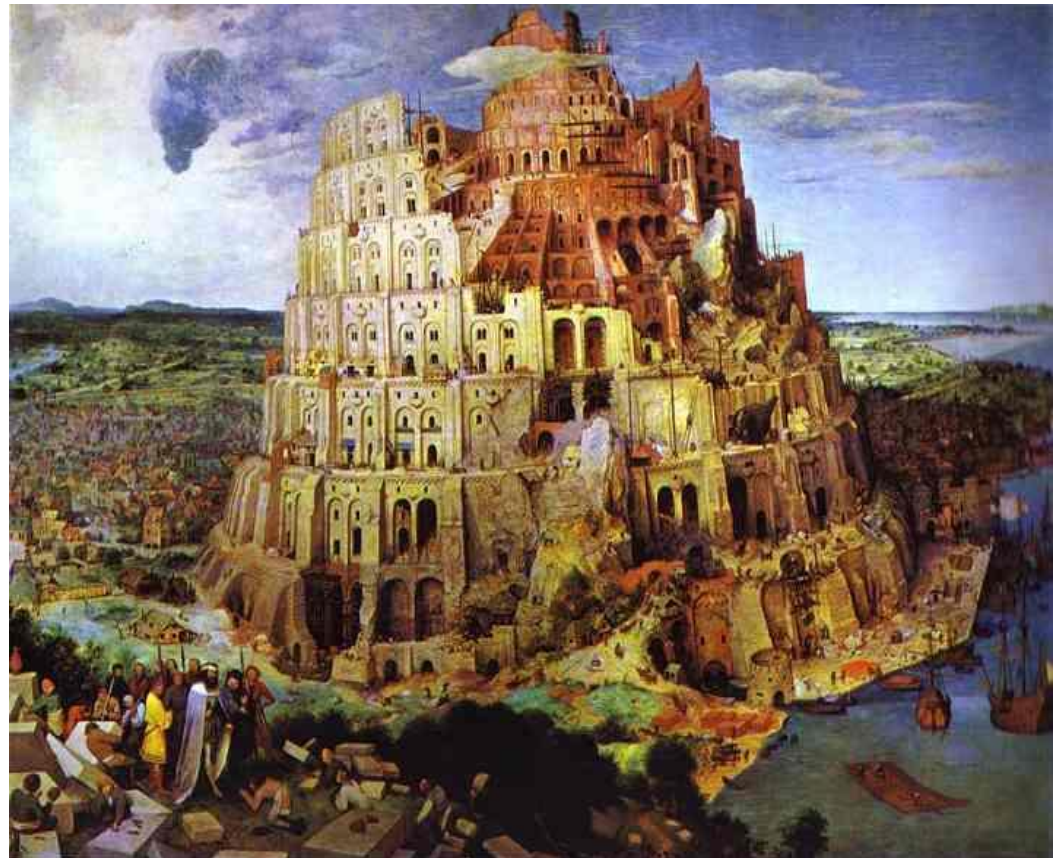
Edmund Husserl (1859-1938)

- Studiował matematykę, fizykę, astronomię i filozofię na uniwersytecie w Lipsku i w Berlinie.
- Był profesorem w Getyndze i Fryburgu Badeńskim.
- Spuścizna po nim w archiwum w Louvain jest olbrzymia: 40 tys. stron rękopisów.
- W 1933 r. władze hitlerowskie wprowadziły zakaz prowadzenia jego zajęć
- Gł. dzieła: *Badania logiczne*, *Idee czystej fenomenologii i fenomenologicznej filozofii*, *Medytacje kartezjańskie*.

Czego można się spodziewać od filozofii? Czy filozofia spełniła pokładane w niej nadzieje?

- Husserłowska krytyka dotychczasowej filozofii
- Marzenie o filozofii jako wiedzy uniwersalnej i absolutnie uzasadnionej
- Radykalny cel Husserla: **zacząć wszystko od nowa**

Fenomenologia staje w obronie tego, co konieczne, niezmiennie i racjonalne

- Wcześniej: Sokrates, Platon, Arystoteles, Kartezjusz, Kant szukali wiedzy obiektywnej i pewnej.
- Jest przeciwna naturalizmowi, któremu zarzuca dwa błędy: naturalizację idei i świadomości
- Husserl domaga się ugruntowania ideału wiedzy koniecznej i niezmiennej – **filozofii jako nauki ścisłej**.
- Opowiada się za **fundacjonizmem**: filozofia ma być oparta na absolutnie niepowątpiewalnych zasadach. **Czym ma być ten niewzruszony fundament?**

„Z powrotem do rzeczy samych!”

- Fundament filozofii mają stanowić **bezpośrednie dane** (bez pośredników: teorii, pojęć, języka), czyli rzeczy.
- Od dedukcji i konstrukcji ku intuicji i analizie.
- Filozofię należy oprzeć na solidnych podstawach **deskryptywnych**, uniezależnić się od wszelkich interpretacji – spojrzeć na zjawisko nieuprzedzonym wzrokiem, ująć to, co się jawi w **maksymalnie wiernym opisie**.

Czym jest **rzecz** w ujęciu Husserla?

- **Fenomen**, zjawisko, to, co się jawi.
- Początkowo dla Husserla: przeżycie świadomości, zjawisko psychiczne. W fenomenologii chodzi o „czystą świadomość” (różnica z psychologią)
- 2 strony fenomenu: zjawisko **czegoś** i zjawisko **dla kogoś**. Wszystko, co istnieje w moim świecie, istnieje dla mnie i jest dla mnie tym, czym jest, jedynie za sprawą moich aktów poznawczych.
- Ogólny temat fenomenologii: relacje między **ego, cogito i cogitatum**.
- Zadaniem filozofii: **ogład i opis tego, co bezpośrednio dane** (jak i co mi się jawi?)

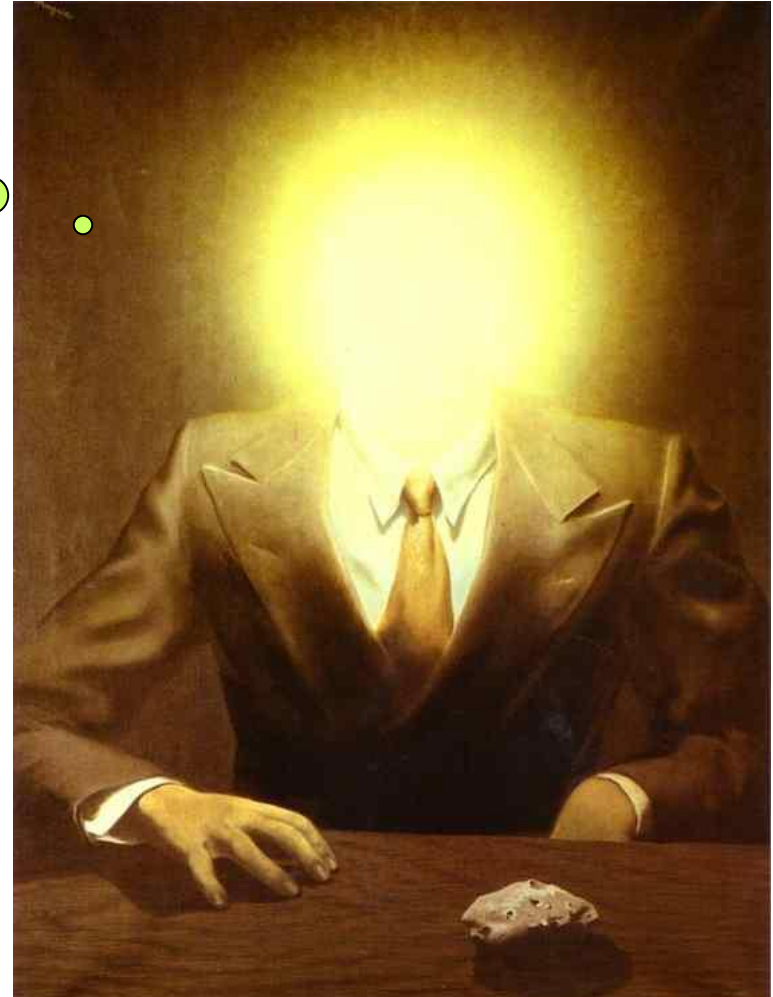

- To może jawić się jako... **Meksykanin na rowerze ;-]**
Ale to nie musi być on! Nasza świadomość może uzupełniać pamięć o to, czego w niej nie ma (często błędnie!).
- **Aby opisać czysty fenomen, musimy wyeliminować nasze propozycje**, wszystko to, co nie jest bezpośrednio dane. W naszym opisie rzeczy jest wiele zakłóceń – dla czystości poznania muszą być wyeliminowane.
- **Poznanie fenomenologiczne musi być bezzałożeniowe**, ateoretyczne. Jego celem jest **filozofia oglądów**: widzieć świat w całym jego zróżnicowaniu, przed argumentacją.

Jak coś jest dane?

W przypomnieniu, w
wyobrażeniu, w
postrzeżeniu

- **Antyredukcjonizm** Husserla: pojęcie fenomenu nie ogranicza się tylko do tego, co dane zmysłowo. Odrzucenie pozytywizmu.
- **Intuicja** jest źródłem poznania, przez nią umysł wchłania w siebie to, co dane.
- Istnieje wiele typów intuicji, dlatego też jest wiele rodzajów fenomenów (przyjaźń, miłość, tęsknota, doświadczenie religijne).
- Antyredukcjonizm i antynaturalizm sprawił, że fenomenologiczny opis zastosowany został do opisu w innych naukach, stając się podbudową nauk humanistycznych i społecznych.

Gdyby celem był tylko *opis jednostkowych fenomenów*, fenomenologia nie miałaby sensu

- Celem fenomenologii jest dotarcie do **ISTOT** (gr. *eidōs*) rzeczy. Istota, w ujęciu Husserla, to coś ogólnego, danego bezpośrednio, intuicyjnie; byt idealny, wolny od wszelkich czasoprzestrzennych określeń.

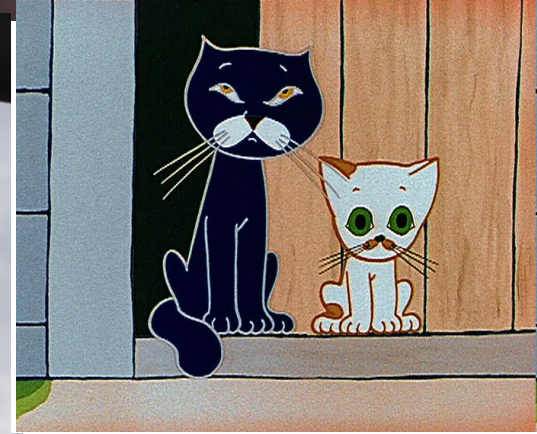
Np. do idealnych istot ogólnych zaliczyć można: obiekty aktów czysto symbolicznych czy werbalnego myślenia, także akty naoczne (empiryczne), intuicyjne czy akty wyobraźni.

Dotarcie do istot rzeczy możliwe jest za sprawą **redukcji**

- Redukcja jest myślowym wyłączeniem, zneutralizowaniem wszystkiego, co mogłoby zakłócić poznanie. Wyróżniamy redukcję:
- a. **ejdetyczną** – w drodze do uchwycenia istoty fenomenu pomijamy to, co zmienne, przypadkowe, niekonieczne dla niego. Dokonujemy wyobrazeniowego uzmiennienia przedmiotu (**wariacji imaginatywnej**), dzięki któremu lepiej uwyraźniają się nam elementy istotne fenomenu.
- b. **transcendentalną** – zabieg myślowy uwalniający mnie jako podmiot poznający od **przesądów zdrowego rozsądku**. Wyłączenie świadomości ze świata swoich korelatów (odniesienia do przedmiotów). Ujęcie świata „w nawias”.

Kot po redukcji ejdetycznej ;-D

Akt świadomości jest intencjonalny

- Redukcji ulega przedmiot, jak i podmiot.
- Po redukcji transcendentalnej podmiot staje się ego transcendentalnym – czystą, „pozaświatową” świadomością (a nie substancjalnym umysłem, częścią fizycznego świata), która ujmuje byt jako sens tworzący się w jej procesach.
- Główną cechą świadomości jest **INTENCJONALNOŚĆ**. Oznacza to, że jest ona **celowo ukierunkowanym aktem**. Gdy ktoś uświadamia sobie coś, aktywnie **konstruuje je jako coś określonego**.
- W samej intencji mieści się **RETENCJA** (horyzont przeszłości) i **PROTENCJA** (to, co w horyzoncie przyszłości).

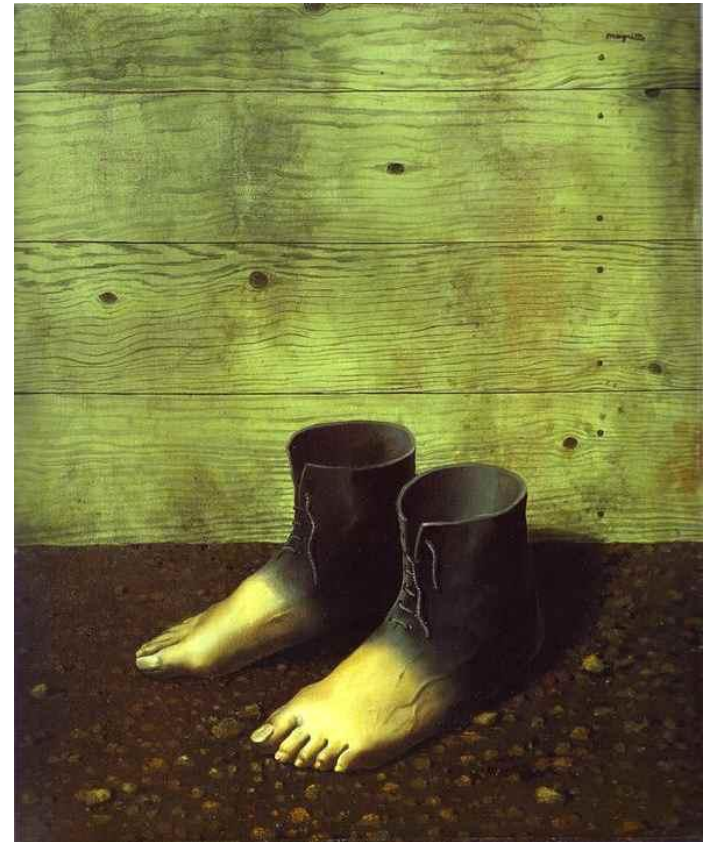
Idealizm transcendentalny

- Zasada korelacji świadomości i bytu: wszystko, co istnieje stanowi odpowiednik systemu przeżyć poznawczych
- Wobec rzeczywistości należy zająć „idealistyczną” postawę poznawczą, polegającą na tym, że na każdy przedmiot patrzy się jako na coś, co stanowi odpowiednik pewnej mnogości przeżyć. Chodzi o to, **aby dla wszystkiego, co uznaje się w świecie, wskazać przeżycia wykazujące prawomocność jego uznania.**

Jedno jest pewne: rzeczy istnieją dla nas jako obiekty świadomości

- Nie traćmy czasu, zdaje się mówić Husserl, na nie dające się rozwikłać problemy dotyczące niezależnego istnienia obiektów świadomości.
- Jest niewątpliwie pewne, że istnieją one dla nas jako obiekty świadomości, bez względu na to, jakie inne istnienie mogą poza tym posiadać.
- Badajmy je więc jako obiekty świadomości przyjmując za absolutnie pewne, że istnieją jako takie. Jako obiekty świadomości są bezpośrednio dostępne naszym dociekaniom. Skupmy się na nich.

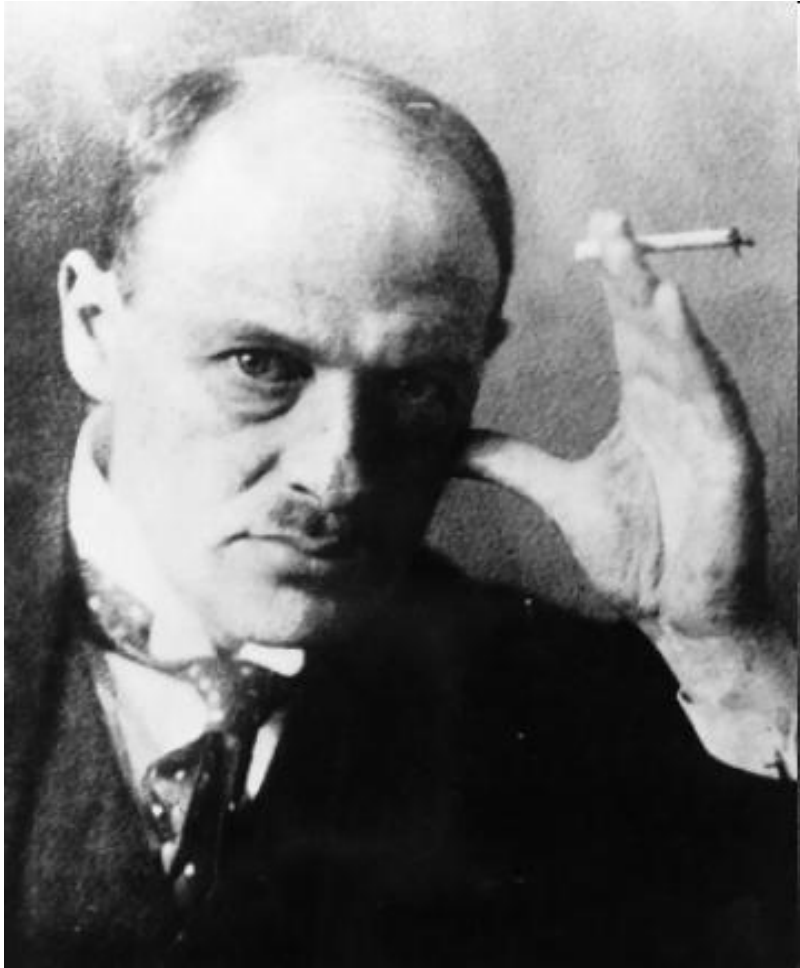

Osoba – świadomość niematerialna

- Husserl w ujmowaniu świadomości jest **antynaturalistą**.
- Naturalizm ujmuje psychikę jako część natury, cechę fizycznej konstytucji człowieka.
- Aby obalić naturalizm, trzeba wykazać, że nastawienie nieprzyrodnicze jest bardziej podstawowe. Temu służy redukcja transcendentálna, która zawieszając (*epoche*) przekonanie o istnieniu świata fizycznego, ujawnia nieznaturalizowaną świadomość.

Max Scheler (1874-1928)

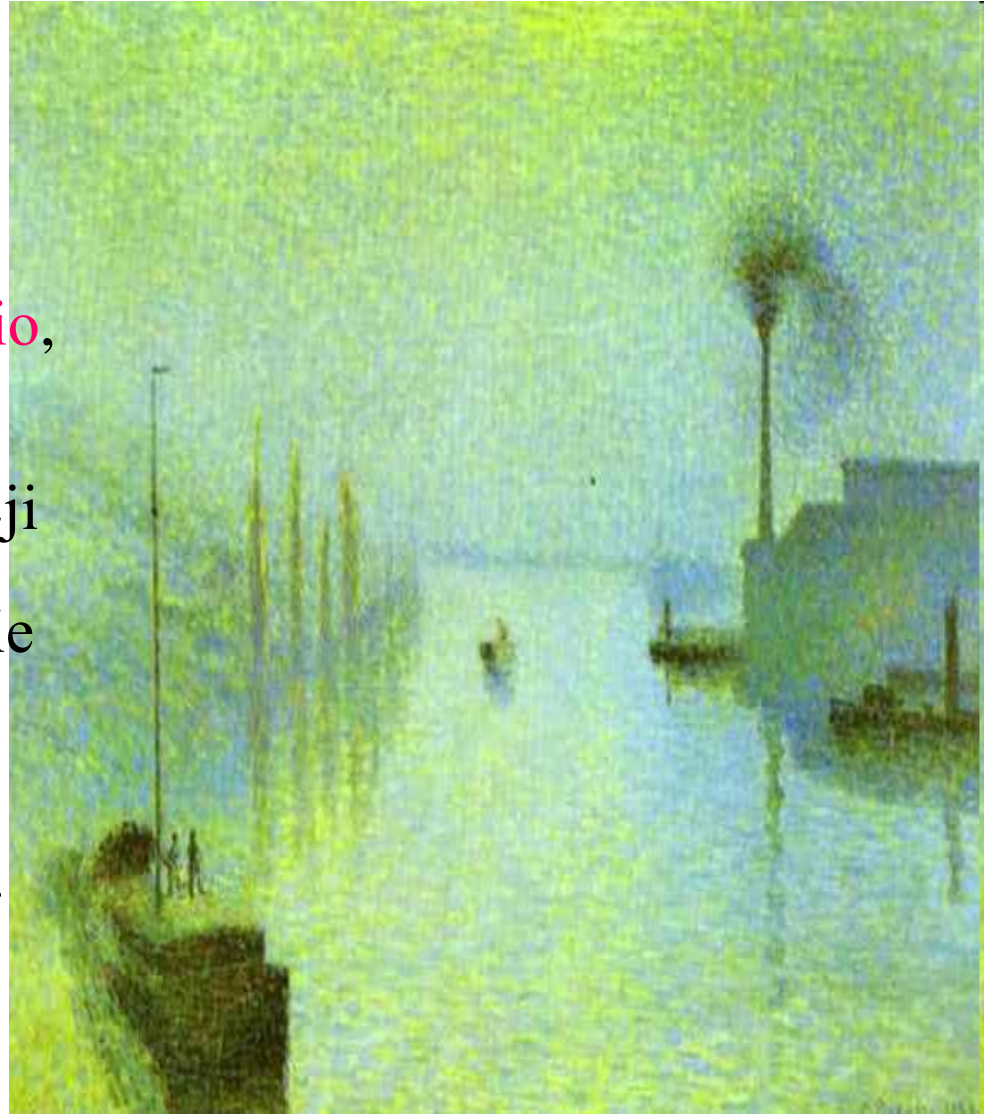

- Fenomenologia była dla niego narzędziem do opracowania **etyki i antropologii**.
- Wspólnym mianownikiem jego pism jest pojęcie osoby ludzkiej, stąd miano **personalisty**.
- Rozprawa habilitacyjna Karola Wojtyły miała tytuł: *Ocena możliwości oparcia etyki chrześcijańskiej na założeniach systemu Maksa Schelera*
- Dzieła: *Formalizm w etyce i materialna etyka wartości, Istota i formy sympatii*.

Koncepcja wartości

- Wartości są **niezależne** od podmiotu, są właściwościami rzeczywistości.
- Wartości są **różnorodne**, nie są sobie równe, stanowią hierarchię (wyższe są same przez się, a nie dlatego, że my je wyżej cenimy).
- Wartości poznajemy **bezpośrednio**, intuicyjnie. By wiedzieć, że sprawiedliwość czy piękno są wartościami, nie potrzeba indukcji – wiemy to przed wszelkim doświadczeniem, a doświadczenie nie może tego obalić, ani potwierdzić. To poznanie aprioryczne ma charakter emocjonalny, a nie intelektualny. **Emocje** mają więc wartość poznawczą.

Hierarchia wartości

Istnieje 5 klas wartości niesprowadzalnych do siebie:

- **Hedonistyczne** (przyjemność)
- **Utylitarne** (użyteczność)
- **Witalne** (zdrowie, młodość, życie)
- **Duchowe** (kulturowe: poznawcze i estetyczne)
- **Religijne** (świętość)

Każda niższa kategoria służy wyższej (potrzeba wartości użytecznych, aby urzeczywistnić hedonistyczne, a hedonistyczne mają sens, gdy służą witalnym), a z drugiej strony, każda wyższa nadaje sens niższej (posiadanie pieniędzy nie ma sensu, jeśli nie służy przyjemności, a odbieranie przyjemności nie ma sensu, jeśli nie wzmacnia sił witalnych, z kolei życie ma sens, dzięki temu, że poświęca się je jakiejś idei).

Nie ma w tym podziale wartości moralnych, bo moralność jest sposobem wyboru wartości.

Im wyższa wartość, tym bardziej trwała, mniej zależna od organizmu, bardziej osobowa, łatwiej ją dzielić z innymi.

Ludzie w różnych epokach/kulturach/miejscach preferują różne wartości. Czy to nie prowadzi do relatywizmu moralnego?

- Scheler odpowiada, że to nie upoważnia do wniosku, iż obiektywnych wartości nie ma.
- **Względny jest jedynie stosunek do wartości.** Możliwe są różne odwzorowania, interpretacje, etosy wartości.
- Miarą etosu jest zgodność z obiektywną hierarchią wartości. Jego niezgodność z nią powstaje w wyniku **nieuporządkowania w sferze uczuć.**

Krytyka nietzscheańskiego pojęcia resentymentu

- Nietzsche uważał chrześcijaństwo za „najsztelniejszy wykwit resentymentu”. Resentymnt ujmował jako deprecjonowanie moralności panów, a wywyższanie własnej, przez to błędne postrzeganie wartości (iluzja aksjologiczna).
- Scheler pisze, że rdzeń chrześcijańskiej etyki nie wyrósł na gruncie resentymentu, lecz na miłości, która jest ukierunkowaniem od tego, co szlachetne do tego, co nieszlachetne. W akcie zniżania (kenozy) człowiek dorównuje Bogu. Im więcej daje, tym więcej otrzymuje, ale coś musi w nim obumrzeć.
- Resentymnt natomiast daje znać o sobie w postaci relatywizacji wartości. Człowiek nie umiejąc odczytać obiektywnego porządku wartości lub żyć według niego, mści się na samej idei wartości odmawiając jej obiektywności, głosząc, że wszystkie wartości są subiektywne.

Tragizm jako „jakościowy rys świata”

- Konflikt dwóch wartości
- Kruchomość wartości
- Nieuchronność tragizmu
- Niemożliwość określenia winy i ustalenia granic słuszności

